

سمینار تحقیقات جمعیت‌شناسی (ویژه دانشجویان کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی)

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: نظری

پیش‌نیاز: ندارد

مقدمه

اگرچه مسأله جمعیت از دیرباز مورد توجه محققان بوده، اما رشد نامتناسب جمعیت و پیامدهای اجتماعی - اقتصادی آن در دهه‌های اخیر، نظر بسیاری از پژوهشگران را به مسأله‌ی جمعیت و تغییرات کمی و کیفی آن معطوف ساخته است. تعامل جمعیت و توسعه و اهمیت فزاینده‌ی این تعامل، جمعیت‌شناسی را به صورت یکی از رشته‌های دانشگاهی درآورده است که ارتباط تنگاتنگی با برنامه‌های توسعه‌ی پایدار دارد. یکی از عواملی که به‌طور فزاینده‌ای منجر به تقویت ابعاد کاربردی جمعیت‌شناسی شد، اهمیت وقوف به ساختار و ویژگی‌های جمعیت در برنامه‌ریزی‌های توسعه بوده است. اگرچه در ابتدای برنامه‌ریزی‌های توسعه جمعیت به عنوان عاملی بیرونی و زمینه‌ای تلقی می‌شد، اما بعدها، به‌ویژه از سال‌های نیمه‌ی دوم قرن بیستم، سیاست‌ها و خط‌مشی‌های جمعیتی به‌طور فزاینده‌ای در کانون برنامه‌های توسعه قرار گرفت. با وجود دیدگاه‌های متفاوتی که در مورد نقش جمعیت در برنامه‌ریزی‌های توسعه وجود دارد، مطالعات جمعیتی و استفاده کاربردی از آن در اکثر برنامه‌ریزی‌ها اهمیت ویژه‌ای یافته است. تحلیل‌گران جمعیت امروزه با ارائه شاخص‌ها و ارزیابی داده‌های جمعیتی، سهم عمده‌ای در امر توسعه به عهده دارند. جمعیت‌شناسی از طریق ارزیابی و تجزیه و تحلیل پدیده‌های مختلف جمعیتی زمینه را برای برنامه‌ریزی‌های مختلف توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی فراهم می‌آورد. در گذشته، ارتباط میان جمعیت و برنامه‌ریزی توسعه به علت کمبود اطلاعات دقیق در زمینه متغیرهای جمعیتی کم‌تر بود. از کنفرانس جهانی جمعیت (بخارست ۱۹۷۴) به بعد، سازمان ملل، سازمان‌های جمعیتی و کشورها، اطلاعات جمعیتی قابل‌اعتماد بیشتری جهت برنامه‌ریزی توسعه، مدل‌سازی و سیاست‌گذاری به وجود آورده‌اند. کارشناسان مسائل جمعیتی، متخصصان آمار، آینده‌نگران محیط‌زیست و فلاسفه‌ی اجتماعی هنوز قادر به پیش‌بینی آینده‌ی بشر از دیدگاه مدیریت اقتصادی، اجتماعی و رفاهی نیستند، زیرا جمعیت دارای نیازهای بسیاری از لحاظ مسکن، تغذیه، امنیت، بهداشت، دارو و درمان، آموزش و پرورش و ... است و این‌که این نیازمندی‌ها در سده‌های آینده چگونه باید برطرف شوند بدون آگاهی‌های دقیق جمعیتی و بررسی داده‌های صحیح جمعیت‌شناختی امکان ندارد.

سرفصل‌ها و شرح درس

- مقدمه، معرفی درس، معرفی منابع و تعیین تکالیف درسی
- اصول اساسی تحلیل جمعیت‌شناختی، مفاهیم جمعیت‌شناختی (حجم، توزیع، ترکیب، تغییر)،

- وجه اشتراک توزیع و ترکیب جمعیت، توزیع و ترکیب جمعیت در برابر پویایی جمعیت، عناصر اصلی تغییرات جمعیت
- موضوع و منزلت علم جامعه شناسی، تحلیل جمعیت و مطالعات جمعیت
- ساختار سنی و جنسی جمعیت، عدم دقت داده‌های توزیع سنی و روش‌های تصحیح هرم سنی، هرم‌های سنی و جنسی
- جمعیت، عوامل شکل‌دهنده‌ی ساختار سنی و جنسی جمعیت،
- تفاوت‌های ساختار سنی جمعیت در کشورهای پیش‌رفته و در حال توسعه، پیامدهای تغییر در ساختار سنی جمعیت،
- پیامدهای جوان‌بودن ساختار سنی جمعیت، پیامدهای سالخوردگی جمعیت، پنجره‌های فرصت و پاداش جمعیتی
- سیر تحولات جمعیت در ایران و نوسانات تحدید موالید در ایران
- ازدواج: عوامل اثرگذار و پیامدها
- گذار جمعیت‌شناختی (انتقال جمعیت)
- باروری و ابعاد جمعیتی شناختی آن
- مرگ و میر با تاکید بر گروه‌های سنی و گذار اپیدمیولوژیک
- سالخوردگی جمعیت: علل و پیامدها
- معرفی و کار با برخی از نرم افزارهای جمعیتی

منابع

- آری آگا، ادوارد. (۱۳۸۲). روش‌های تحلیل جمعیت، ترجمه‌ی فاروق امین مظفری، تبریز: انتشارات احرار (فصل ۷).
- پرسا، رولان. (۱۳۷۱). جمعیت‌شناسی آماری، ترجمه‌ی سیدمحمد سیدمیرزایی، تهران: انتشارات آستان قدس رضوی.
- پولارد، ا.اچ، فرحت یوسف، جی، ان. پولارد. (۱۳۷۲). روش‌های تحلیل جمعیت، ترجمه‌ی هما آقا و همکاران، شیراز: مرکز جمعیت‌شناسی دانشگاه شیراز (فصل ۸).
- تودارو، مایکل. (۱۳۸۱). توسعه اقتصادی در جهان سوم، جلد دوم، ترجمه‌ی غلام‌علی فرجادی، تهران: مؤسسه عالی پژوهش در برنامه‌ریزی و توسعه.
- توسلی، محمود. (۱۳۸۲). توسعه اقتصادی، تهران: انتشارات سمت.
- رزاقی، ابراهیم. (۱۳۶۸). اقتصاد ایران، چاپ دوم، تهران: نشر نی
- زارع، بیژن. (۱۳۸۴). جمعیت‌شناسی اقتصادی و اجتماعی، تهران: انتشارات سمت.
- زنجانی، حبیب‌الله. (۱۳۸۳). تحلیل جمعیت‌شناختی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات سمت (فصل نهم).
- زنجانی، حبیب‌الله. (۱۳۸۳). جمعیت و توسعه (مجموعه‌ی مقالات)، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران (فصل‌های ۶، ۷ و ۸).
- زنجانی، حبیب‌الله. (۱۳۷۶). مجموعه‌ی مباحث و روش‌های شهرسازی: جمعیت، چاپ سوم، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران (فصل‌های ۶، ۷ و ۸).

زنجانی حبیب‌ا...، محمد میرزایی، کامل شادپور و امیرھوشنگ مهریار. (۱۳۷۸). توسعه و بهداشت باروری، تهران: نشر بشری.

سرائی، حسن. (۱۳۸۳). روش‌های مقدماتی تحلیل جمعیت با تأکید بر باروری و مرگ‌ومیر، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

سرائی، حسن. (۱۳۸۲). روش‌های مقدماتی تحلیل توزیع و ترکیب جمعیت با تأکید بر ترکیب سنی جمعیت، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.

سیرینی واسان، کی. (۱۳۸۴). فنون اساسی تحلیل و کاربرد جمعیت‌شناسی، ترجمه‌ی محمدامین کنعانی، مازندران: انتشارات دانشگاه مازندران (فصل ۸).

سووی، آلفرد. (۱۳۵۷). مالتوس و دو مارکس. ترجمه‌ی ابراهیم صدقیانی، تهران: انتشارات امیرکبیر.

صندوق جمعیت سازمان ملل متحد. (۱۳۸۴). جمعیت جهان در سال ۲۰۰۲: جمعیت، فقر و امکانات، ترجمه‌ی سیدمحمد سیدمیرزایی، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

فدراسیون بین‌المللی زنان و مامایی و شورای جمعیت نیویورک. (۱۳۷۷). باروری و جمعیت، ترجمه‌ی زهرا پورانصاری و علی ناصری، چاپ دوم، تهران: مرکز نشر دانشگاهی (فصل‌های ۴ و ۵).

فرید، یدالله. (۱۳۸۳). جغرافیای جمعیت، چاپ پنجم، تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز

کاوه‌فیروز، زینب و محمدجلال عباسی شوازی. (۱۳۸۳). تغییر سیاست‌های کنترل جمعیت و تاثیر آن بر تحولات باروری در ایران - مجموعه‌ی مقالات همایش تحولات اخیر و آینده‌ی جمعیت ایران - تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه - صص ۳۷۱-۳۹۶.

کتابی، احمد. (۱۳۷۷). درآمدی بر اندیشه‌ها و نظریه‌های جمعیت‌شناسی، چاپ چهارم، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی. گیلیس، مالکوم و همکاران. (۱۳۷۹). اقتصاد توسعه، ترجمه‌ی غلام‌رضا آزاد ارمکی، تهران: نشر نی (فصل‌های ۸، ۹، ۱۰ و ۱۱).

لهسایی‌زاده، عبدالعلی. (۱۳۷۹). ساختار سنی جمعیت، شیراز: انتشارات نوید شیراز

میرزایی، محمد. (۱۳۸۶). گفتاری درباب جمعیت‌شناسی کاربردی، چاپ پنجم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

میرزایی، محمد. (۱۳۸۴). جمعیت و توسعه با تأکید بر ایران (ده مقاله). تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه.

میرزایی، محمد و همکاران. (۱۳۸۲). بررسی و تحلیل مسایل و چالش‌های جمعیتی ایران و پیامدهای آن، گزارش طرح پژوهشی کمیسیون جمعیت و چالش‌های اجتماعی شورای عالی انقلاب فرهنگی.

میلر، جی، تی. (۱۳۸۲). زیستن در محیط‌زیست، ترجمه‌ی مجید مخدوم، چاپ هشتم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران. نیول، کالین. (۱۳۸۲). روش‌ها و مدل‌ها در جمعیت‌شناسی، ترجمه‌ی عبدالرضا رجائی‌فرد، شیراز: انتشارات دانشگاه علوم پزشکی شیراز (فصل ۱۵).

هایند، آندریو. (۱۳۸۵). روش‌های جمعیت‌شناختی، ترجمه‌ی حاتم حسینی، غلام‌رضا کهن‌سالی، تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه (فصل‌های ۱۶، ۱۷ و ۱۸).

هیر، دیوید. ام. (۱۳۸۰). جمعیت و جامعه، ترجمه‌ی یعقوب فروتن، مازندران: انتشارات دانشگاه مازندران (فصل‌های ۲، ۳، ۷، ۸ و ۱۰).

Chau, Ta-Ngoc. (۲۰۰۳). *Demographic Aspects of Educational Planning*, UNESCO, International Institute for Educational Planning, Paris.

Gavin, W.J. (۱۹۷۵). *Population Growth and Educational Planning in Developing Nations*.

Gavin W.J. (۱۹۹۰). *Population Dynamics and Educational and Health Planning*, ILO United Nations *Population and Demographic Bulletins*.

Martin, L G, and Samuel Preston. (۱۹۹۴). *Demography of Aging*, National Academy Press, Washington, D.C.

Robinson, W.C. (۱۹۷۵). *Population and Development Planning*. Population Council.

Siegle F.R. (۲۰۰۸). *Demands of Expanding Populations and Development Planning*, Springer, Berlin.

Smith S.K., Tayman J., and Swanson D.A. (۲۰۰۲). *State and Local Population Projection: Methodology and Analysis*, Kluwer Academic Publisher, New York.

United Nations. (۱۹۸۱). *Population, Distribution Policies in Development Planning*, New York.

United Nations. (۲۰۰۲). *National Policies and Programs on Ageing in Asia and the Pacific: An Overview and Lessons Learned*, Social Policy, Paper No. ۹, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, New York.

Weeks, J.R. (۲۰۰۲). *Population: an introduction to concepts and issues*, ۸th Edition, USA, Wadworth.